

Tussen Rijn en Lek 1969 1 : tijdschrift voor de geschiedenis van het gebied tussen Kromme Rijn en Lek

<https://hdl.handle.net/1874/9696>

TUSSEN RIJN EN LEK

Ts. oct. 6965.

TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN HET GEBIED
TUSSEN KROMMERIJN EN LEK

3e jaargang

nr. 1

maart 1969

Redactie-commissie: A.Graafhuis, Utrecht; P.M.Heymink Liesert, Schalkwijk; L.M.J.de Keijzer, Houten; G.M.Staal, Odijk; W. Thoomes, Houten.

Redactie-adres:

P.M.Heymink Liesert, Jhr.Ramweg 45, Schalkwijk.

Eindredactie:

A.Graafhuis, Utrecht.

Inhoud van dit blad:

1. Het naastingsrecht van de abt van Oostbroek in het gerecht De Bilt. W.van Iterson.
2. De Evangelische Broedergemeente te Zeist. Verslag excursie dd. 5-10-1968. P.M.Heymink Liesert en L.M.J.de Keijzer.
3. Foto's van de R.K.-Kerk te Schalkwijk van G.M. Staal.
4. De ontginning van de polder Vuylcop II. W.Thoomes.
5. Verrassingen in oude papieren. Verslag lezing dd. 22 oktober 1968. Mevrouw E.P.Polak-de Booy.
6. Pastorie in Odijk verbrand (1672).

Lidmaatschap: f 10,-- per jaar.

Postrekening nr. 214585 t.n.v. Raiffeisenbank Houten t.g.v. rekening Historische Kring.

-
Wilt U -voor zover bodig- Uw contributie zo spoedig mogelijk betalen? Gaarne dank.

Het naastingsrecht van de abt van Oostbroek in het gerecht

De Bilt.

door W. van Iterson.

1. Inleiding.

Ter algemene oriëntering is hier een korte uiteenzetting van het naastingsrecht op haar plaats. De naastingsrechten laten zich tot twee groepen herleiden. Ze konden verbonden zijn aan een persoonlijke hoedanigheid, zoals b.v. die van bloedverwant, mede-eigenaar, naastligger, markgenoot enz. Deze vloeiden voort uit geschreven of ongeschreven recht. Hiernaast bestond een andere categorie en wel die der bedongen of conventionele naastingsrechten, gebaseerd op een overeenkomst.

In verband met naasting spreken de rechtsbronnen ook wel van een verkoopsrecht, terwijl de naasting als nakoopsrecht wordt betiteld. Een principieel juridisch verschil bestaat hier m.i. niet. Het is een kwestie van het tijdstip, waarop het naastingsrecht wordt uitgeoefend. De beide benamingen worden dan ook in de rechtsbronnen door elkaar gebruikt.

Voorbeelden van naastingsrechten, verbonden aan bepaalde persoonlijke kwaliteiten kan men vinden in een Drentse adagium, voorkomende in het landrecht van dit landschap van 17 februari 1614, boek III, artikel 35¹. Het luidt: Sibbe gaat vóór zwette, zwette vóór binnenbuur en binnenbuur vóór buitenbuur. Dit betekent: de bloedverwant heeft voorrang boven de aangrenzende eigenaar. In de derde plaats komt de in de buurschap wonende eigenerfde en tenslotte de eigenerfde, die daarbuiten verblijf houdt. In het Drentse landrecht van 22 maart 1712 schoof men tussen de bloedverwant en de grensgenoot nog in de mandelinge of medeëigenaar, boek III, art. 72².

De oudste vorm van naastingsrecht was wel die, welke gegroeid was uit familie-eigendom. Het was het recht van bloedverwanten van de verkoper van een onroerende zaak om voor dezelfde prijs de reeds aangegane koop over te nemen en aldus de zaak te naasten.

Men trof het familienaastingsrecht vooral aan in die gebieden, waar schependomserfrecht gold. Dit toch had als hoofdregel: Het goed gaat vanwaar het gekomen is, m.a.w. bij dit stelsel van erfrecht was men erop uit, het goed zoveel mogelijk in de familie te houden. En hierbij past ook naastingsrecht ten behoeve van bloed-

verwanten, hetgeen hetzelfde beoogt.

Later werd ook naasting mogelijk bij overdracht van erfpacht, tins en andere gebruiksrechten op de grond. Het familielid, dat in zo'n geval naastte werd niet eigenaar, maar gebruiker van de grond.

Tegenover al deze uit wet of gewoonte voortkomende naastingsrechten stonden de bedongen naastingsrechten. Afgezien van uitzonderingen hingen de conventionele naastingsrechten veelal samen met grootgrondeigendom. Men denke aan gevallen, waarin een grootgrondeigenaar stukken grond verkocht onder voorbehoud van naastingsrecht als zijn koper of diens rechtsopvolgers deze verkochten. Ook bij uitgifte in gebruik, b.v. in tins of in erfpacht, was voorbehoud van naasting mogelijk. Oefende de grondeigenaar dan zijn naasting uit, dan had er confusio plaats: zijn bezwaarde eigendom werd dan vrij. Had er op den duur eigendomsverschuiving plaats gevonden en was de huursom afgesleten tot een grondrente, dan was hiermede ook het karakter van het naastingsrecht veranderd. Er werd dan geen gebruiksrecht, maar eigendomsrecht genaast.

Provincies, waarin uitsluitend bedongen naastingsrechten bestonden waren Utrecht, Gelderland en Overijsel.

2. De Utrechtse bepalingen van 1569.

In de artikelen 64 en 65 der costumen van het Overkwartier van Utrecht van 1569³, op last van de landvoogd Alva in schrift gebracht, komen enige mededelingen voor omtrent naastings- of verkoopsrecht. Art. 64 zegt, dat in genoemd kwartier geen „recht van vernaastinge ofte retract" in gebruik is. Het aangehaalde moet aldus worden verstaan, dat men in dit gebied geen naastingsrecht kent, dat op bloedverwantschap is gebaseerd, m.a.v. men kent daar geen familienaastingsrecht. Art. 65 vervolgt: „Dan competeert die grave van Buuren in 't gerecht van Odyk die voorkoop van de landen, onder 't selve gerecht ressorterende, en den abt van Oostbroek in 't gerecht van de Bilt". Het eerste gedeelte van het geciteerde betreft de hoge heerlijkheid Odijk.

Men kan zich afvragen: wat had de graaf van Buren met de heerlijkheid Odijk te maken? Bij nader onderzoek blijkt, dat deze graaf van Buren toen -in 1569- was Prins Filips Willem van Nassau (1554-1618), de oudste zoon van prins Willem de Zwijger. En Filips Willem was beleend geweest met de heerlijkheid Odijk door de heer van Vianan.⁴ De redactie van art. 65 der costumen van het Over-

kwartier van Utrecht van 1569 kan derhalve misleidend werken. Filips Willem had het verkoopsrecht in Odijk niet in zijn kwaliteit van graaf van Buren, doch in zijn hoedanigheid van heer van Odijk.⁵ Tenslotte wordt in dit artikel gememoreerd het naastingsrecht van de abt van Oostbroek in het gerecht van De Bilt.

3. Het verhoor per turbam betreffende De Bilt van 1513.

Omtrent genoemd naastingsrecht in De Bilt worden we nader ingelicht door een oudere rechtsbron, t. w. door een verhoor per turbam, d. i. van een groep getuigen, d. d. 4 december 1513, voorkomende in één der cartularia van de abdij van Oostbroek.⁶ Burgemeesters, schepenen en raad der stad Utrecht ontboden toen ten verzoeken van de abt van Oostbroek elf getuigen. Deze moesten onder ede getuigenis afleggen omtrent aard en omvang van het voorkeepsrecht van deze abt in het gerecht De Bilt. Deze elf personen, w. o. een burger van Utrecht, een inwoner van Maartensdijk in het gerecht van Over de Vecht, de schout van De Bilt, een inwoner van Herwerscoop en voor de rest inwoners van De Bilt verklaarden eenstemming, dat de abt van Oostbroek nakoopsrecht had bij alle eigendomsoverdrachten van grond in het gerecht De Bilt. Eén getuige voegde hier nog aan toe, dat dit recht echter niet gold als er grond tegen andere grond was „gepangeld" of geruild. Dit was een ook elders meer voorkomende uitzondering. Grondgedachte hierbij was, dat er geen grond was vervreemd doordat er andere grond voor in de plaats was gekomen.

Genoemde getuigenverklaringen steunden op eigen wetenschap en deels waren het ook getuigenissen de auditu, d. w. z. van horen zeggen. De leeftijden der getuigen varieerden tussen 40 en 74 jaren. Aldus had de abt zich een belangrijk gerechtelijk bewijsstuk omtrent aard en omvang van zijn recht verschaft.

Dat men in De Bilt te doen had met grootgrondeigendom van de abt van Oostbroek blijkt o. a. uit het feit, dat deze geestelijke er hier een tinsgerecht op nahield. Het bestaan hiervan wordt gememoreerd in een passage, voorkomende in een tinsregister der abdij.⁷ Het betreft hier de wijze van invordering van achterstellige tinsen. De tinsheren of tinsmeesters zullen dan de tins inmanen in presentie van drie tinsgenoten. Bij niet-voldoening wordt dit bedrag op gezette tijden telkens met een penning verhoogd.

In het archief der abdij bevindt zich nog een afschrift van omstreeks 1650 van een tinsrecht betreffende tinsen van het convent,

waarin het jaartal 1473 voorkomt. 8

4. Het ontstaan der grootgrondheerlijkheid van Oostbroek.

Voor het ontstaan van dit grootgrondbezit ter plaatse moeten we teruggrijpen op twee oorkonden, respectievelijk van 1122 en 1125. 9 In de eerste oorkonde schenkt koningin Mechteldis aan de St. Laurensabdij te Oostbroek het Oostbroek en het daaraan grenzende veen. Het betrof hier woestliggende grond. De koningin droeg over: „totam igitur paludem illam Oistbroick et terram adjacentum, que vulgari sermone appellatur vene cum censu, decimis et justiciis in perpetuum possessionem...". Tegelijk met de grond werden dus geschonken de tinsen, welke de landerijen opbrachten, de tienden en de jurisdictie, d.w.z. de lage rechtsmacht. Als gevolg hiervan zien we ook in later tijd de abt van Oostbroek in het bezit van deze onroerende goederen met het daarbij behorende tinsgerecht, hij treedt op als tiendheffer ter plaatse en tenslotte is hij heer van het lage gerecht De Bilt.

-o-o-o-o-

Voetnoten.

- 1 Drentsch Plakkaatboek bijeengebr. d. J.G. C. Joosting, dl. 1, Leiden, 1912, p. 190.
- 2 Het Lantrecht van Drenthe, Groningen, 1713, p. 121/122.
- 3 Groot Placaatboek van Utrecht, dl. 1, Utrecht, 1729, p. 434.
- 4 Men zie in dit verband: J. Ph. de Monté verLoren, De rechterlijke organisatie ten platten lande in het gebied langs den Krommen Rijn gedurende de middeleeuwen, Utrecht, 1948, p. 62, noot 1. Verder te citeren als: verLoren, Kromme Rijn.
- 5 Voor Odijk verwijs ik naar mijn dissertatie: De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht, dl. 1, p. 713/716, verLoren, Kromme Rijn, p. 57/62 en C. Dekker, Odijk Van parochie tot parochie, Hilversum, z. j. (1964), p. 8/9.
- 6 J. de Hullu en S. A. Waller Zeper, Catalogus van de archieven van de kleine kapittelen en kloosters, Utrecht, 1905, nr. 531, fol. 17 vs./18. Verder aan te halen als: K. k. & k.
- 7 Afdrukt bij A. Matthaeus (III), Foundationes et fata eccliarum... libri duo, Lugduni Batavorum, 1704, lib. II, fund. II, nr. 7, p. 412/4
- 8 Arch. K. k. & k., nr. 539.
- 9 Oorkondenboek van het Sticht Utrecht, nr. 302, dl. 1, p. 277/278 en nr. 313, dl. 1, p. 286/288 en in verband hiermede leze men: G. Rotthoff. Studien zur Geschichte des Rechtsauts in Niederlothringen

De evangelische Broedergemeente te Zeist.

Onze kring organiseerde op zaterdag, 5 oktober 1968, een excursie naar de Evangelische Broedergemeente te Zeist. Omdat deze gemeente weinig bekendheid geniet en weinig over de geschiedenis bekend is, leek het ons dienstig een korte en oppervlakkige beschrijving er van te geven.

De Herrnhutters komen van oorsprong uit Moravië, een gebied dat thans met Bohemen een der twee "landen" van Tsjechoslowakije vormt (het andere "land" is Slowakije). Zij waren Luthers-georiënteerde afstammelingen van de Hussieten der 15e eeuw. Vanwege hun godsdienst werden zij herhaaldelijk door de katholieke habsburgse regering lastig gevallen. Steeds als de vervolgingen te zwaar werden, trokken zij weg om elders in vrede te leven. In 1722 begaf zich een groepje "moravische broeders" naar Berthelsdorf in de Opperlausnitz, een heerlijkheid welke toen eigendom was van Nikolaus Ludwig graaf von Zinzendorf und Pottendorf. Hij nam deze mensen onder zijn bescherming en wees hun een stuk land aan om te bewonen en bewerken. Van ouds was deze plaats bekend onder de naam Huthberg, vanwege een wacht die men daar op een berg hield in tijden van oorlog. De nieuwe bewoners veranderden deze naam in Herrnhut, hetgeen betekent "onder des Heren hoede". De bewoners van dit Herrnhut werden Herrnhutters genoemd. Onder deze naam kregen zij bekendheid. De kleine gemeente nam snel in omvang toe.

Na jaren vredig in Herrnhut te hebben geleefd, begrepen de bewoners wel dat dit vredig bijeenwonen geen levenstaak kon zijn. Men besloot toen een aantal broeders als zendeling uit te sturen naar afgelegen landen. Zij gingen naar de Eskimo's, Hottentotten, Indianen, Neger-slaven, Jodenkwartieren en Europese slaven in Algerijnse handen en later ook naar Tibet en andere streken. Zij zwermden ook uit naar Europese landen, waaronder ook Nederland.

Onder leiding van August Gottlieb Spangenberg stichtten zij in 1735 hun eerste gemeente in Amsterdam. Het contact met ons land was hoofdzakelijk uitgegaan van graaf von Zinzendorf, die veel over ons land had gehoord van een familielid, die de belangen van de Duitse keizer had behartigd op het vredeskongres in 1713 te Utrecht. In 1738 kon ook een gemeente worden gesticht in IJsselstein, met als centrum het nieuw-

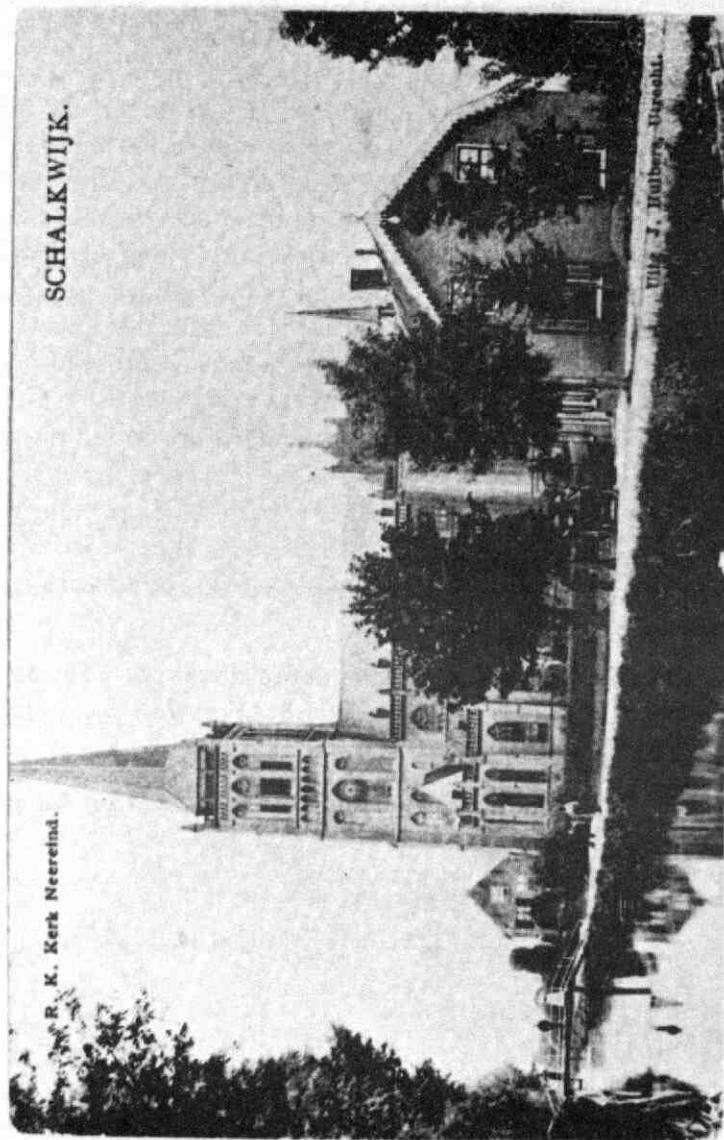
gebouwde huis Heerendijk. Ruim dertig jaar is Heerendijk een uniek punt geweest in de geschiedenis van kerk en zending in ons land.

In 1746 vestigden de Herrnhutters zich ook in de vrije heerlijkheid Zeist, vanwege de betrekkelijk grote vrijheid die men in deze heerlijkheid genoot. Op de twee vierkante weilanden vóór het slot, ter weerszijden van de oprijlaan, konden zij in 1750 hun woningen bouwen, aan de zuidzijde het broederhuis en daartegenover het zusterhuis met in het midden de kerk. De gebouwen, welke later zijn uitgebreid, geven het kompleks een deftig aanzien. Zij ontstonden in een tijd dat in veel steden van West-Europa nieuwe ideeën op het gebied van stadsarchitectuur ingang vonden. Men ging toen het storende inzien van rijen huizen naast elkaar gelegen, waarvan de architectuur niet op elkaar was afgestemd. Het kompleks van deze broedergemeente is er een van de zeer weinige voorbeelden in ons land van en vormt een fraaie flankering van de oprit naar het slot. Omdat de belangrijkste aspecten van de Herrnhutters zenden, opvoeden en bouwen zijn is het gehele kompleks hierop ingesteld.

Een brand heeft in de nacht van 27 op 28 oktober 1957 een hele vleugel van het broederplein, waaronder het oudste gebouw -het broederhuis- vernietigd. Wederopbouw, onder leiding van de rijksdienst voor monumentenzorg, is gelukkig in volle gang.

Onze kring is de Evangelische Broedergemeente dankbaar voor de toegestane excursie en in het bijzonder de heer H.B.Arkes voor de wijze waarop hij deze heeft geleid.

P.M.Heijmink Liesert en L.M.J.de Keijzer.

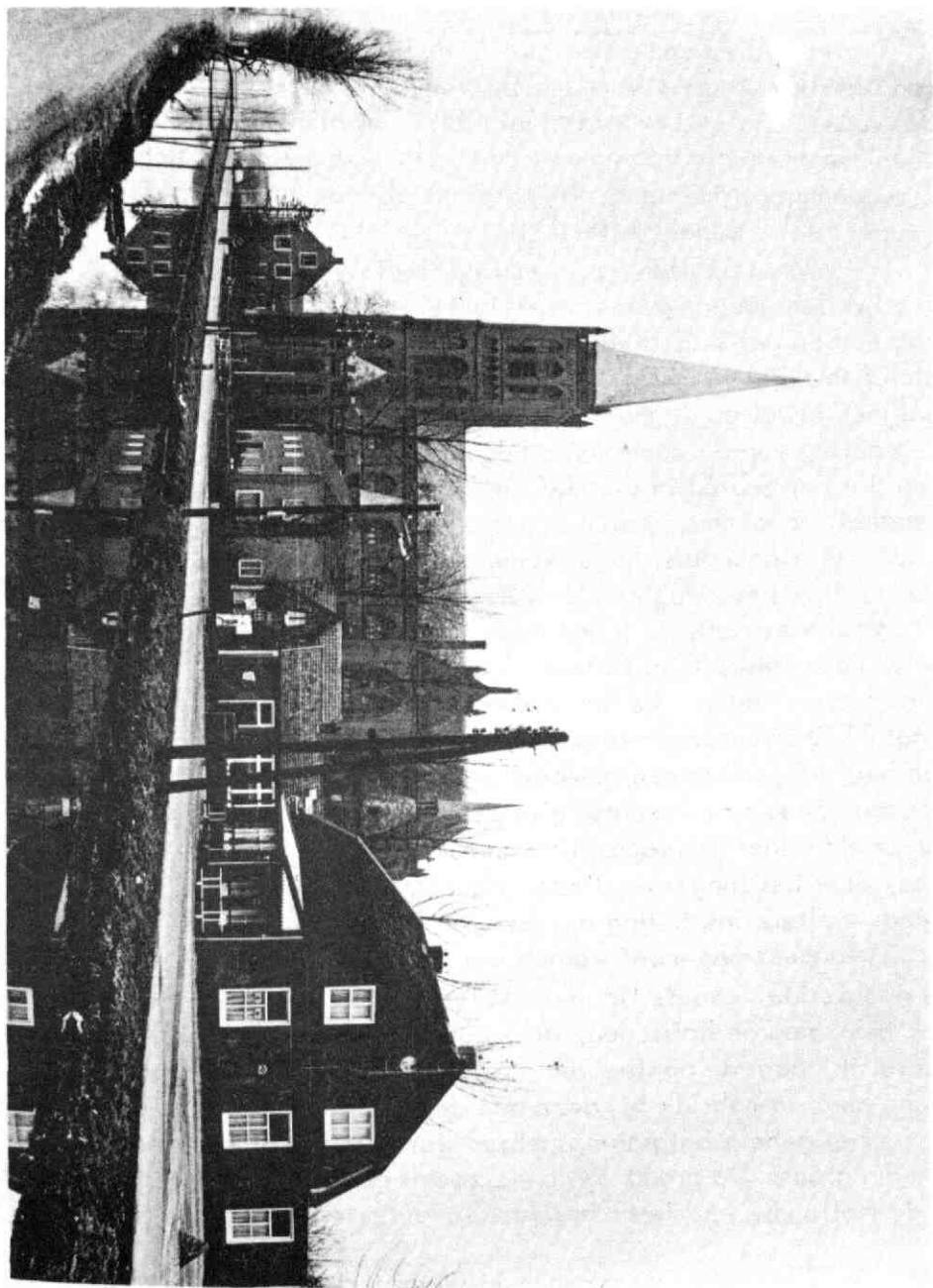
R. K. Kerk Neerlind.

SCHALKWIJK.

V. J. Hulberg - Utrecht.

rond de eeuwwisseling

Schalkwijk-R.K. Ke

tegenwoordig

aan de Jhr. Ramweg

De ontginning van de polder Vuylcop II.

Het gebied van de polder Vuylcop, waarover de beschikking van bisschop Andries van Utrecht van 1134 spreekt (zie mijn artikel in "Tussen Rijn en Lek" van juni 1968) was blijkens deze akte "verkochte" aan enkele voorname lieden: Harbertus Maioris ecclesie prepositus (domproost Herbert), Arnolfus castellanus (burggraaf Arnulf) en Alferus scultetis (schout Alfer).

Dezen zullen voor het werk zelf wel weer eenvoudiger lieden hebben aangetrokken. Met welke moeilijkheden de ontginning van een dergelijk gebied in die tijd gepaard moet zijn gegaan laat zich gemakkelijk raden. Niet voor niets heet het gebied Vuylcop, hetgeen ófwel op de moerassigheid ófwel op sterke "onkruidachtige" begroeiing van de cope kan duiden 1). Bedacht moet overigens worden dat het gebied in die tijd niet zo laag gelegen was als nu. Integendeel: de kommen waren -door de eeuwenlange opstapeling van organisch materiaal- juist hoger komen te liggen dan de rivierbeddingen (de huidige stroomruggen). Er kon dus volstaan worden met het maken van een afwateringsstelsel, met het graven van sloten en greppels. Eerst later, toen wateroverlast ging optreden door de hogere rivierwaterstanden -die hun oorzaak o.m. weer vonden in de zich sinds 1170 steeds meer vergrotende watermassa van het Almere- moesten bedijkingen worden gemaakt en moest tot bemaling worden overgegaan. Sedert de toepassing in de 15e eeuw van windbemaling en -versneld- door de toepassing van motorbemaling in de 19de eeuw trad, door het langer en dieper drooghouden van de gronden, een steeds snellere inklinking op.

Aangenomen moet worden dat de ontginning plaats vond van de noordzijde, van de Houtensewetering uit. Daar bevinden zich ook thans nog de hofsteden, al is door eigendomsverwisseling en -recentelijk- door de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal, niet alle grond meer in gebruik bij deze boerderijen.

Het gehele ontginningsgebied was -zoals wij reeds zagen- 45 hoeven groot. Op grond van onderzoekingen naar de ontginningswijze in de Hollandse en West-Utrechtse laagvlakte 2) mag men aannemen,

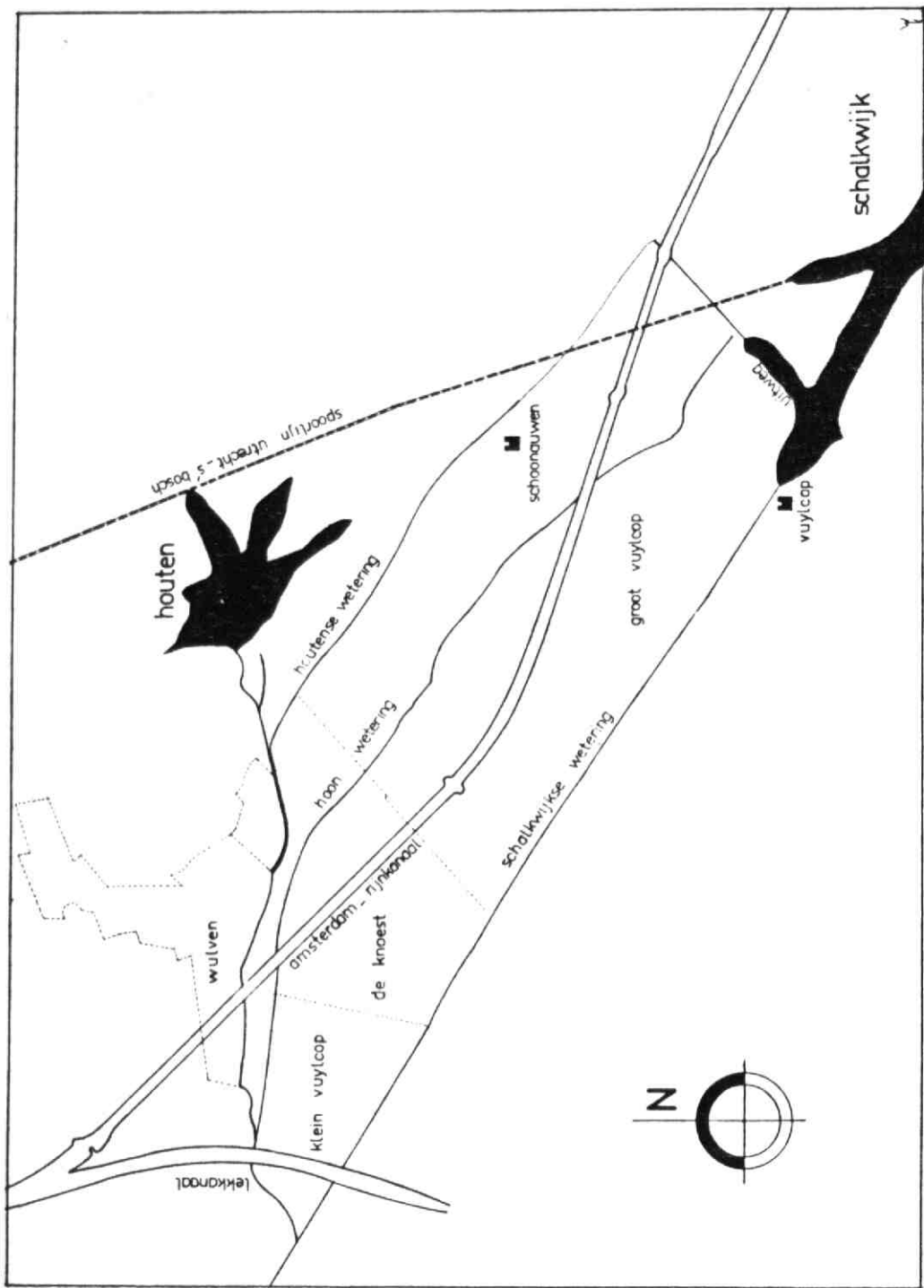
1) zie M. Schönfeld, Veldnamen in Nederland, blz. 65 (1950)

2) zie Dr. H. van der Linden, De cope. (1956).

dat de hoeven alle ongeveer even groot waren. Men bediende zich voor het uitzetten van de hoeven van roeden en voorlingen. De diepte werd in voorlingen, de breedte in roeden berekend. Meestal werd de breedte op 30 roeden (hier de Stichtse roede van 3.756 meter) is dus rond 112.50 meter bepaald, de lengte van de hoeven gewoonlijk op 6 voorling (1 voorling is 55-60 roeden) is rond 1250 meter. De grootte van de Stichtse hoeve is dan te stellen op 16 morgen of rond 14 hectare. De 45 hoeven zouden dus samen rond 630 hectare groot zijn geweest. Nu zijn de grenzen van het ontginningsgebied in het zuiden (de Schalkwijksewetering), het oosten (de Uitweg) en het noorden (de Houtensewetering) duidelijk aangegeven. In het westen is dat minder het geval. Het huidige waterschap Hoon en Vuylcop, waarin in 1950 de waterschappen de Gemeene Boezem van de Hoonwetering, Groot-Vuylcop, Klein-Vuylcop, de Knoest en Wulven werden verenigd, is, incl, het ontpolderde gebied van het Amsterdam-Rijnkanaal, rond 850 hectare groot. De ontginning zal zich dus niet over al deze waterschappen hebben uitgestrekt; het gebied van het waterschap Wulven toont trouwens een geheel van de verkaveling in Vuylcop afwijkende, vermoedelijk oudere ontginningsstructuur. Uit de gemiddelde diepte van het ontginningsgebied (rond 1500 meter) kan, bij een oppervlakte van rond 14 hectare per hoeve, de gemiddelde breedte daarvan berekend worden op circa 93 meter. Deze maat is noch op de topografische kaart 1:10.000, noch op een uit 1881 daterende kaart van het Waterschap De Gemeene Boezem van de Hoonwetering, schaal 1:5.000, terug te vinden. De enige conclusie kan zijn dat het karakter van deze ontginning (een restant tussen reeds ontgonnen terreinen) zal hebben geleid tot variërende maten, waarbij de lengte van de hoeven bepaald werd door de afstand tussen de Houtense- en de Schalkwijksewetering en de breedte zich daarbij aanpaste.

W. Thoomes.

Bijlage: 1 kaartje.

Verrassingen in oude papieren.

Verslag van een voordracht op 22 oktober 1968 voor de kring "Tussen Rijn en Lek", gehouden door mevrouw E.P.Polak-de Booy, medewerkster aan het CENTRAAL REGISTER VAN FAMILIEARCHIEVEN te Utrecht.

Wat kan men in een kist met oude papieren vinden? Zo'n kist waar niemand naar omkijkt en die vergeten in een zolderhoekje staat?

Als er geen onaangename verrassingen zijn, bijvoorbeeld doordat de muizen de papieren onleesbaar gegeten hebben of vocht alles heeft verpulverd, dan kan een zorgvuldig onderzoek van die papieren veel te voorschijn brengen dat onbekend was of dat een nieuw licht op bekende feiten werpt. Wie zich bezig houdt met streekgeschiedenis weet wel hoeveel boeiende détails schuilen in eigendomsbewijzen, brieven en kasboeken, of in het notulenboekje van een plaatselijke vereniging.

Voor onderzoekers "Tussen Rijn en Lek" is er veel te vinden in familie en huisarchieven die gedeponereerd zijn op het rijksarchief in Utrecht. Het huisarchief Beverweerd bijvoorbeeld biedt een schat van gegevens in de bewaard gebleven achttiende eeuwse kasboeken. Daarin kan men van alles lezen over het huispersoneel, gedeeltelijk uit de streek zelf, gedeeltelijk uit Frankrijk (de gouvernante en de kok!), of over de leveranciers, de slager uit Wijk, de timmerman uit Odijk of Werkhoven. De correspondentie of de stukken uit het jachtgerecht (stropers!) geven weer inlichtingen van andere aard. In dagboeken van de Utrechtse familie Van der Muelen kan men lezen welke moeilijkheden het platteland ondervond in de patriottentijd: plunderingen door vreemde troepen, inkwartiering, ruzies in de herberg van Odijk tussen prinsgezinde en patriottische boeren. Wist U dat de klei- en de zandboeren politiek een verschillende richting hadden?

Uit het archief De Geer van Jutphaas blijken moeilijkheden op onderwijsgebied. De schoolmeester van Jutphaas komt klagen bij de ambachtsvrouw dat er aan het Nedereind een bijschooltje is opgericht door de huisvrouw van Pie ter van Wijerden "zijnde van de paepse religie". Dat was in 1666. De vrouw wordt voor het gerecht gedaagd, hoe het met haar afliep en of zij een boete kreeg, daarvoor zullen we weer andere archieven moeten raadplegen. De gegevens voor een goed sluitend geschiedverhaal moeten we nu eenmaal uit heel veel bronnen bij elkaar zoeken. Daarom is het zo belangrijk dat er meer bekend-

heid gegeven wordt aan de dokumenten die bij de mensen thuis liggen. Want het is wel zeker dat er nog heel veel materiaal voor de geschiedbeoefening net zo versc hopen en onbekend is als de middeleeuwse potscherven die hier en daar met veel moeite uit de grond worden gegraven.

Het CENTRAAL REGISTER VAN FAMILIEARCHIEVEN (CRF) is opgericht om deze partikuliere verzamelingen op te sporen en door een doelmatige registratie toegankelijk te maken voor onderzoekers. Met opsporen wordt bedoeld: aantekenen waar de verzamelingen zijn, niét meenemen naar het bureau van het CRF. Ze blijven dus bij de eigenaar maar op het CRF zijn de kaartenbakken met gegevens die elke onderzoeker mag komen raadplegen. Zijn er ergens dokumenten die hij meent nodig te hebben voor zijn onderzoek dan kan hij de eigenaar toestemming vragen om ze te komen inzien.

Er is een index op namen van families en personen waarvan dokumenten bewaard zijn. Verder is er een index op plaatsnaam; hierbij wordt vooral gedacht aan stukken die ergens anders zijn dan waar men ze zou verwachten, bijvoorbeeld stukken betreffende Vianen bij een familie in Oldenzaal. Tenslotte is er een index op onderwerpen, zoals kasboeken (van belang voor de economische geschiedenis), verenigingsarchieven, dagboeken, stukken betreffende turfsteken, vruchtenteelt, kaasmaken enz.

Sommige mensen durven niet goed een opgave te doen bij het CRF omdat zij denken dat hun papieren niet belangrijk genoeg zijn om voor registratie in aanmerking te komen. Die schroom is begrijpelijk, maar toch niet juist. Ten eerste kunnen familiearchieven uit elkaar geraakt zijn en dan wil men graag weten waar de fragmenten terechtgekomen zijn. Als iedereen denkt dat zijn fragmentje te klein is voor registratie dan komt men er nooit achter. Verder kan één enkel boekje nu juist die gegevens bevatten die een onderzoeker nodig heeft. Zo vroeg iemand mij bijvoorbeeld naar jachtboekjes uit de vorige eeuw die hij nodig had voor een onderzoek naar de vogelstand. In die boekjes waarin men aantekende welk wild men geschoten had worden soms vogels genoemd die men hier nu niet meer aantreft. Ook een enkel notulenboekje, een dagboek of een pakje met brieven kunnen van belang zijn en het is niet te voorspellen wie er naar vragen zal en wanneer.

Wel is het zo dat het bij een kleine verzameling extra belangrijk is om te weten uit welk jaar de stukken zijn en uit welke familie ze komen. Een los kasboekje zonder jaartal of verdere gegevens heeft niet

veel waarde. Weten we het jaar en weten we uit welke familie het komt en uit welke plaats dan kunnen we het boekje gebruiken als geschiedbron. Gaat het niet net zo bij archeologische vondsten?

Een serie kasboeken is natuurlijk veel meer waard dan een los stuk, omdat we dan het prijsverloop en de budgettering over een aantal jaren kunnen bestuderen. Daarom is het jammer wanneer mensen die zo'n serie bezitten alles wegdoen op één deeltje na dat ze uit pieteit behouden. Dat gebeurt dan meestal uit plaatsgebrek, maar wie te weinig plaats heeft voor zijn archivalia kan beter naar een andere oplossing zoeken en daarbij kan het CRF helpen. Niet om de stukken te bewaren -dat gebeurt daar niet- maar om een advies te geven over de beste plaats waar men ze wel kan onderbrengen, bijvoorbeeld een rijks- of gemeentearchief.

Wie dus oude papieren heeft doet goed deze op te geven bij het CENTRAAL REGISTER VAN FAMILIEARCHIEVEN, Drift 27, Utrecht. Als het moeilijk is om te omschrijven wat de verzameling precies bevat, bijvoorbeeld doordat het oude schrift niet goed te lezen is, dan kunnen wij de collectie komen bekijken en een beschrijving geven die voor verdere registratie geschikt is.

Hieronder volgen de belangrijkste vragen uit het aanmeldingsformulier:

Naam en adres van de eigenaar.

Plaats waar het archief is ondergebracht.

Beschrijving van het archief (voor zover mogelijk):

- a. omvang (aantal mappen, koffers en dozen, of strekkende meters)
- b. families en/of plaatsen waarop de stukken betrekking hebben
- c. aard van de stukken (brieven, rekeningen, boedelpapieren enz.)
- d. tijdperk waarop de meeste stukken betrekking hebben.

Bestaat er een inventaris van het archief (zo mogelijk opzenden).

Bent U bereid inzage van het archief te verlenen ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek?

Pastorie in Odiĳk verbrand (1672)

In het archief van het Kapittel van St Jan werd onderstaand verzoek van ds. van Noortdijck aangetroffen om een kleine bijdrage in de kosten van restauratie van zijn ambtswoning.

Het luidt als volgt:

Pro Ecclesia

Aan de Ed.Heeren Decan en de Capittelheeren
van St Jan tot Utrecht.

Geeft met behoorlijcke eerbiedicheijt te kennen, Rudolph van Noortdijck, predicant tot Odiĳk, hoe dat door de invasie van de Francen, in den jaere 1672, het pastoriĳhuijs tot Odiĳk is comen af te branden, ende hij suppliant tot noch toe seer armelijck, dan in dese, dan in gene wooninge sich heeft moeten behelpen, ende alsnu noch seer desolaet is woonende, ende dat hij seer wonderlijcke menschen. Sodat hij suppliant ten laesten is te rade geworden door toe doen ende aanraden der Broederen Predicanten van de drie classen deser provincie als oock andere goede vrienden, so binnen als buijten dese provincie, het selvige pastoriĳhuijs weder op te bouwen, tot welckens opbouw sij alte samen hem suppliant oock een subsidie of vereeringe hebben gelieve te vereeren, waartoe haer Ed. Mog. alsmede de hoogh geborene Vrouwe Douaguire van der Leck, als ambachtsvrouwe van Odiĳk, het haere van gelijcken hebben gecontribueert en toegebracht. Ende also aenden opbouw van het selvige pastoriĳhuijs en voltreckinge vandien alsnoch verscheidene saecken ontbreecken, als glasen en andere nodige dingen. So is des suppliants eerbiedich versoeck, dat het U Ed. gelieve sij, tot vorder voltreckinge des meergemelden pastoriĳhuijs, na U Ed. gewoonlijcke liberaelheijt, ean andere voor desen bewesen, een glas te vereeren off seeckere penningh daertoe. Dit doende etc.

U Ed.Dienstw. Dienaer

Rudolph van Noortdijck

Ecclesius in Odiĳk

Het Kapittel besloot hierop "sonder consequentie" een bedrag van f 10,-- aan de getroffen predikant te schenken.